

HORTS DE LA COLÒNIA

(Flaçà, Gironès)

MEMÒRIA



Octubre 2015

Gerard Prados Aulet

HORTS DE LA COLÒNIA

(Flaçà, Gironès)

MEMÒRIA

Gerard Prados Aulet
Octubre 2015

1. FITXA TÈCNICA

Nom: Horts de la colònia

Municipi: Flaçà

Comarca: Gironès

Expedient:518K121N286-2011/2-8074 15 de desembre 2011 a 31 de gener de 2012

Expedient:518K121N286-2011/3-8083 15 de desembre 2011 a 31 de gener de 2012

Coordenades UTM: x: 496511, y: 4655609

Tipus d'intervenció: preventiva

Activitat portada a terme: Control i cobriment

Promotor: Diputació de Girona

Direcció: Gerard Prados Aulet

Resum de la intervenció:

Paraules clau: Flaçà, rotonda, vil·la romana, medieval, mur.

La present memòria fa referència a les tasques de control arqueològic dutes a terme al jaciment Horts de la Colònia de Flaçà (Gironès). Aquestes tasques han consistit, per una banda, en el control visual de tots els moviments de terra que s'han dut a terme i per l'altra, en el cobriment de les estructures trobades previament per l'arqueòleg Josep Frigola i Triola.

Entre aquests moviments de terra es troba una rasa feta per al trasllat d'una línia de telefonia. En segon lloc, s'ha dut a terme l'enretirament de la capa vegetal de la franja de terra que havia quedat entre la carretera actual GIV-6424 i el nou traçat que aquesta tindrà en el seu accés a la rotonda.

El sentit d'aquesta darrera actuació ha estat el de protegir les possibles estructures que poguessin romandre en aquest espai.

INDEX

1. Fitxa tècnica	3
2. Introducció	5
3. Situació geogràfica	6
4. Entorn geogràfic i introducció històrica	8
5. Motivació i metodologia de la intervenció	9
6. Desenvolupament de la intervenció	10
7. Llista i descripció de les estructures cobertes.....	17
8. Conclusions	20
9. Bibliografia	21

2. INTRODUCCIÓ

El jaciment dels “Horts de la Colònia” es troba situat en els terrenys on es vol portar a terme la construcció d’una nova rotonda, a la carretera GIV-6424, que porta des del nucli urbà de Flaçà al poble de Sant Llorenç de les Arenes. Les obres es varen iniciar el mes de juliol de 2010, amb l’obertura d’unes rases per a la col·locació de serveis. L’obertura d’aquestes rases, que es varen realitzar sense control arqueològic, varen deixar al descobert diverses restes arqueològiques. Aquest fet va motivar l’aturada provisional de les obres per part dels Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de Girona. Seguidament, i a petició de la Direcció General del Patrimoni Cultural, es va realitzar una petita campanya de neteja i documentació de les restes que les rases havien deixat al descobert. La intervenció es va efectuar entre els dies 14 i 16 de juliol de 2010.

Els resultats d’aquella campanya detectaren la presència d’estructures arqueològiques d’època romana en els límits oest i sud de la futura rotonda i motivaren una nova intervenció.

Aquesta intervenció es va desenvolupar entre els dies 26 de juliol i 20 d’agost de 2010, i va consistir en conèixer l’extensió i característiques reals de les restes arqueològiques. La intervenció va ser dirigida per les arqueòlogues de l’empresa Janus S.L, Maribel Fuertes Avellaneda entre els dies 26 i 30 de juliol i 16 i 20 d’agost de 2010, i Carme Montalban Martínez entre les dies 1 i 15 d’agost del mateix any.

A partir dels resultats d’aquelles intervencions, i davant l’evidència de l’afectació del jaciment per part del projecte en els termes en què es trobava plantejat, la promoció de l’obra va refer el projecte, elevat la cota de finalització de la rotonda per tal de no afectar al jaciment. Davant aquesta nova proposta, es va adoptar una solució de compromís entre els Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de Girona i el promotor de l’obra. Per part de la promoció es va refer el projecte per tal d’evitar afectar directament les estructures descobertes. El nou projecte ha previst una elevació de la rotonda projectada de manera que no calgui eliminar cap part de les restes arqueològiques. Però el fet que la rotonda suposaria el cobriment de les restes per un període de temps indefinit, va motivar la decisió d’excavar nous sondejos per tal d’obtenir més informació del jaciment abans del seu cobriment. Els treballs arqueològics van ser dirigits per Josep Frigola Triola, van tenir lloc entre els dies 21 de novembre i 9 de desembre de 2011 i van permetre documentar una potència estratigràfica notable.

Un cop finalitzats aquests darrers sondejos, es va procedir a l’execució de l’obra de la rotonda, al seguiment de la qual fa referència la present memòria.

3. SITUACIÓ GEOGRÀFICA

La rotonda projectada es situaria aproximadament en el PK 0+500 de la carretera GIV-6424, que porta des del nucli urbà de Flaçà fins a Sant Llorenç de les Arenes, al nord el nucli urbà, a ponent de la línia de ferrocarril Barcelona-Portbou i al costat de les naus de la fàbrica de paper Aconda.

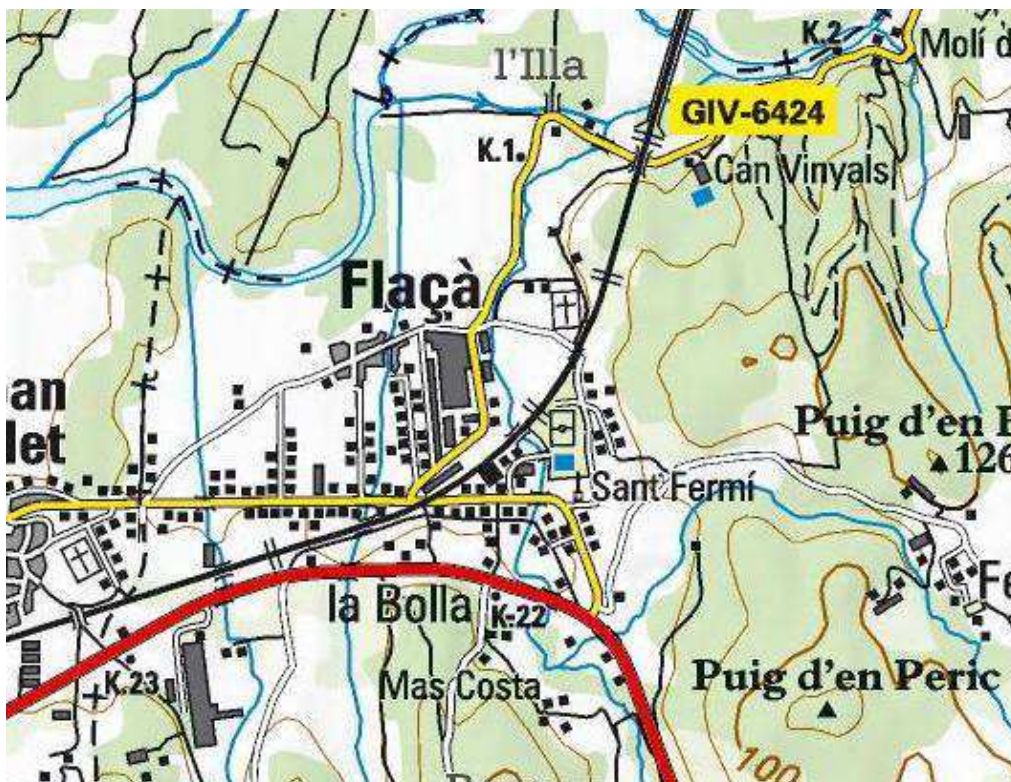
L'accés és fàcil. Des de la carretera que porta de Girona a Palamós, cal prendre el trencall que porta al nucli urbà de Sant Joan de Mollet i de Flaçà. Ja en aquest poble, i just abans de creuar la via del tren, cal girar a l'esquerra per la carretera de Sant Llorenç de les Arenes. Al cap de mig quilòmetre s'arriba al trencall on s'ha de construir la rotonda.

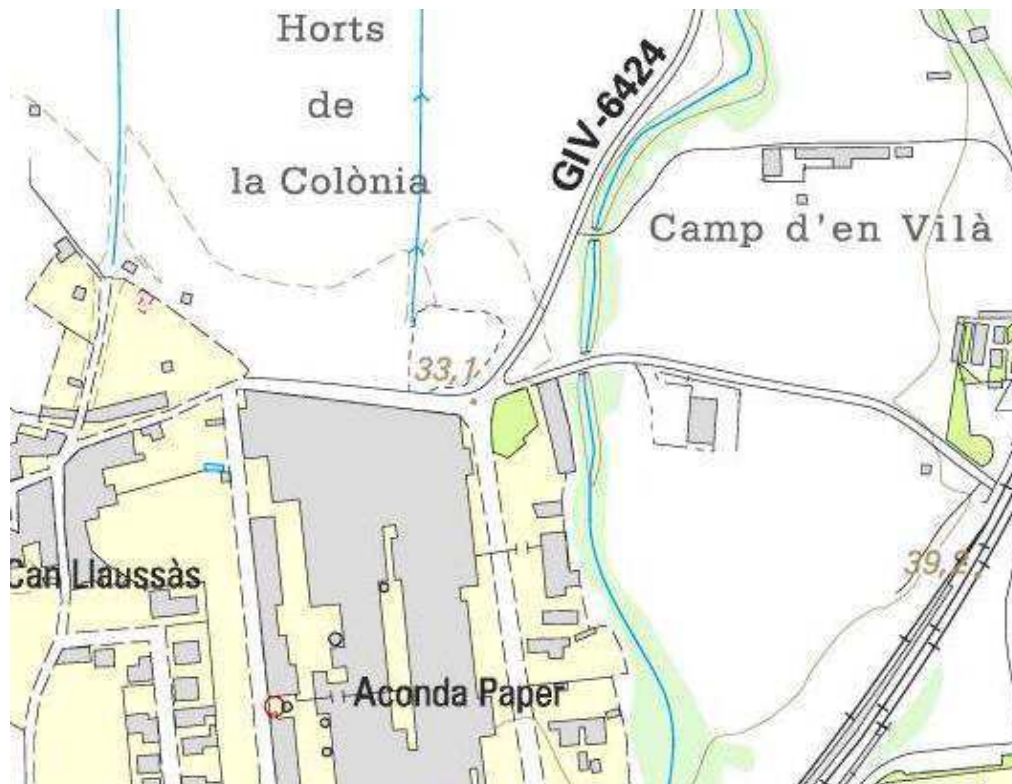
El jaciment localitzat ha rebut el nom d' "Horts de la Colònia", que correspon al nom del camp on es construirà bona part de la rotonda, tal com consta a la planimetria de l'Institut Cartogràfic de Catalunya.

Les coordenades UTM de l'indret són:

x: 496511

y: 4655604





Plànols i ortofoto de la situació de la rotonda. Font: Institut Cartogràfic de Catalunya.

4. ENTORN GEOGRÀFIC I INTRODUCCIÓ HISTÒRICA

El municipi de Flaçà es troba situat a l'extrem nord-est de la comarca del Gironès, situat entre la Serra de Vall-lloreda i la plana del Ter. Ocupa una extensió de 6,67 quilòmetres quadrats i es troba limitat al nord pel mateix riu Ter que el separa del municipi veí de Sant Jordi Desvalls; per migdia limita amb els municipis de Sant Martí Vell i La Pera i per ponent i llevant amb els municipis de Sant Joan de Mollet i Foixà, respectivament.

Dins el municipi trobem, a la plana, el nucli antic i el barri de La Bolla (on trobem l'estació de tren). Ja una mica enfilats a la serra de Vall-lloreda hi trobem la Colònia (fundada l'any 1946 per allotjar els treballadors de la fàbrica Torras) i el veïnat de Farreres.

Els indicis més antics de població humana que es coneixen al municipi es corresponen amb la troballa de restes ceràmiques romanes dels segles II i I a.C., tot i que no s'havia trobat mai fins ara cap tipus d'estructura que permeti parlar en ferm d'un establiment humà en dates tan reculades.

Pel que fa a la documentació escrita, la primera referència al topònim Flaçà el trobem en un document de l'any 921, on apareix amb la forma *Flociano*, que parla d'una donació de terres feta pel levita Oliva al monestir de la Grassa.

L'any 1017, una butlla del Papa Benet VIII esmenta un seguit de masos a *Flassano* que eren propietat del monestir de Sant Pere de Camprodon.

No és, però, fins l'any 1209 en que trobem esment de l'església parroquial de Sant Cebrià (*Sancti Cipriani de Flaciano*), que torna a ser esmentada en 1279 i 1280 (a les *Rationes Decimarum*), 1362 (*Llibre verd de la seu de Girona*) i en els nomenclàtors diocesans de finals dels XIV i XVII.

De l'existència d'un castell a Flaçà ens en parla un document de l'any 1392, on es ven, a un personatge anomenat Grau Macià, la jurisdicció del castell de Flaçà i de Sant Joan de Mollet.

La realitat del municipi hauria estat sempre eminentment rural, tot i que, ja en època contemporània, l'arribada tant del tren gros com del tren petit, l'any 1887, va suposar una nova font de feina i d'ingressos per als vilatans, gràcies al fet que Flaçà era l'estació de transbord. El nucli de la Bolla, on es situaven ambdues estacions, va començar a guanyar pes dins el municipi.

La importància del poble com a nus de comunicacions va propiciar que s'hi instal·lessin algunes indústries com la companyia Wartheim (dedicada a la fabricació de components per a màquines de cosir i que a la dècada de 1940 es va anomenar "La Rápida" i va acabar sent propietat de la companyia "Hispano-Olivetti"), o com la Torras-Hostench, dedicada a la fabricació de paper i que ha tancat, aquest mateix mes de juliol de 2010, amb el nom d'Aconda paper.

5. MOTIVACIONS I METODOLOGIA DE LA INTERVENCIÓ

L'arranjament d'una cruïlla a la carretera GIV-6424, que porta des del nucli urbà de Flaçà al poble de Sant Llorenç de les Arenes, mitjançant la construcció d'una rotonda, ha estat el motiu de la intervenció arqueològica.

Un cop dutes a terme les diverses intervencions proposades per la Direcció General del Patrimoni Cultural, que han estat descrites més amunt, s'ha donat llum verda a la construcció de la rotonda partint d'un nou replantejament de l'obra consistent en una elevació de la rotonda projectada per tal de no afectar les estructures del jaciment.

La present intervenció arqueològica, doncs, està motivada per la necessitat de control arqueològic sobre les obres de la rotonda. Aquest control s'ha centrat en el desbrossament inicial, els moviments de terra i el cobriment de les restes.

El mètode emprat en el control ha estat el de la supervisió visual de les tasques que implicaven moviments de terra i/o que poguessin afectar al jaciment, incloent el control i documentació del cobriment del jaciment.

Les inicials utilitzades seran HCF. Com a exemple, la sigla 10.HCF.1234 fa referència a l'any de la intervenció (2010), al nom del jaciment (Horts Colònia - Flaçà) i a la unitat estratigràfica (UE.1234).

Pel que fa a la numeració dels murs que ja s'havien detectat en les anteriors campanyes i que se'n ha descobert nous trams en aquesta intervenció, s'ha mantingut el número que ja se'ls havia donat.

6. DESENVOLUPAMENT DE LA INTERVENCIÓ

6.1 El desbrossament

La primera tasca duta a terme ha consistit en la neteja i retirada de matèria vegetal produïda durant tot el temps que havia passat des de la darrera intervenció.



Imatge de l'estat en què es trobava l'espai destinat a l'obra, totalment envaït per plantes, abans de l'inici de l'execució de l'obra.

Atesa l'existència d'estructures i estrats arqueològics en superfície, l'enretirament de la matèria vegetal va consistir en un rebaix de pocs centímetres (entre 2 i 10). Per fer-ho, es va comptar amb una màquina retroexcavadora de cullera plana, sense pues, la feina de la qual es va combinar amb el desbrossament manual allí on el jaciment es presentava més vulnerable.



Imatge de les tasques de desbrossament que van combinar el treball manual amb el mecanitzat.



Imatge de les tasques de desbrossament i del seu resultat.

6.2. El cobriment

Un cop dutes a terme les feines de neteja i desbrossament, es va procedir a estendre una malla sobre la part de jaciment que havia de ser coberta per la rotonda i el nou traçat de la GIV-6424. La col·locació d'aquesta malla té l'objectiu de fer de separació física entre el jaciment i les terres aportades per a la construcció de la rotonda.



Imatge de la col·locació de la malla que aïlla el jaciment respecte als materials aportats.



Imatge del cobriment del jaciment per sobre de la malla de protecció.



Aspecte de l'espai un cop fet el cobriment i un cop finalitzada l'aportació de terres fins a la cota projectada.

Un cop col·locada la malla de protecció, s'ha fet una aportació de terres formant ja el nou traçat projectat. Aquestes aportacions tenen una potència variable (indicada en el projecte d'obra) que es pot apreciar, a simple vista, en l'acabat.

6.3. La rasa de serveis

Dins les mateixes tasques de control arqueològic s'ha dut a terme la vigilància dels treballs d'excavació d'una rasa per a desviar un servei de telefonia.



Imatge de l'excavació de la rasa de serveis.



Imatge de l'excavació de la rasa de serveis.

Aquesta rasa, d'uns 40 centímetres d'amplada i aproximadament uns 40 centímetres de potència, s'ha excavat en una distància de 42 metres. La rasa s'ha iniciat en paral·lel i a tocar de la la façana nord de la fàbrica Aconda i travessa la carretera GIV-6424.

Els resultats del control d'aquesta rasa han estat negatius, possiblement degut a la poca potència assolida.



Imatge de l'excavació de la rasa de serveis.

7. LLISTA I DESCRIPCIÓ DE LES ESTRUCTURES COBERTES

Les estructures localitzades en les intervencions anteriors, van ser cobertes per tal de protegir-les, i poder així realitzar l'obra.

A continuació es realitza una enumeració i descripció d'aquestes estructures.

U.E. 1017. Mur amb orientació nord-sud i situat al sud-oest de la zona on s'ha detectat estructures. Aquest mur ha quedat visible, en la part on s'ha fet el sondeig, tant en planta com en el seu alçat de llevant.

La tècnica constructiva emprada és la de dos fulls externs fets amb còdols i amb un reble interior de còdols més petits, fragments de tegulae i, sobretot, molt morter de calç. El mur és fet amb còdols, la majoria sense treballar, lligats amb abundant morter de calç, tret en la part central de l'habitació on s'ha fet el sondeig, on sembla haver una reforma en la que bàsicament s'hauria usat fragments de tegulae i rajola. En aquest mateix punt que sembla afectat per una reforma, la paret sembla conservar dos encaixos, separats 0'96 metres l'un de l'altre, la funció dels quals ens és desconeguda, tot i que pensem que senzillament responen al negatiu d'algun element perible que es trobava formant part del mur (possiblement fusta), ja que els dos encaixos no coincideixen en cota (si mirem el mur en alçat) i, en el cas de l'encaix situat més al nord, no tenim la seguretat que estigués obert a la part interna del dipòsit / habitació.

La llargada documentada d'aquest mur és d'uns 5 metres, tot i que sembla evident que el mur hauria tingut continuïtat pels seus dos extrems nord i sud. L'amplada del mur es troba a l'entorn dels 0,56-0,60 metres i la potència màxima conservada és d'entre 73 i 89 centímetres sobre l'inici de la mitja canya del paviment 4008. La conservació del mur és força regular, en la zona excavada, i sembla que la cota d'arranament correspondria amb l'acabament del mur tal i com ens ha arribat, és a dir, que la resta d'alçat seria, segurament, fet amb un altre tipus de material, ja que la superfície del mur allí on assoleix la màxima potència és força llisa i ben acabada, en contraposició d'aquells punts en què la cota conservada és menor i on es veuria el negatiu de les filades perdudes.

A nivell de relacions estratigràfiques, veiem que al mur 1017 se li entreguen els murs 1018 i 1020 i el paviment 4008. Tanmateix, se li recolzaven els estrats 4000, 4001, 4002 4009 i 4010.

U.E. 1018. Mur amb orientació est-oest situat immediatament a llevant del mur 1017. La llargada conservada d'aquest mur és de 5,80 metres i la seva amplada seria de 0,56 metres.

Aquest mur es pot veure bé en planta però el seu alçat tan sols s'ha pogut

veure en la part corresponent al sondeig realitzat en la seva cara nord. La factura del mur, en la part visible, és de còdols, la majoria sense treballar, lligats amb abundant morter de calç i combinats amb algun fragment de tegulae reutilitzat. La tècnica constructiva emprada és la de dos fulls externs fets amb còdols i amb un reble interior de còdols més petits, fragments de tegulae i, sobretot, molt morter de calç.

A nivell de relacions estratigràfiques, veiem que al mur 1018 s'entrega al mur 1017, seria solidari amb 1019 i se li entregaria el paviment 4008. Tanmateix, se li recolzaven els estrats 4000, 4001, 4002 4009 i 4010.

U.E. 1020. Mur amb orientació est-oest situat immediatament a llevant del mur 1017 i al sud del mur 1018, en paral·lel a aquest darrer mur. La llargada documentada d'aquest mur és de 6,10 metres, tot i que és evident que el mur tindria continuïtat en direcció est. La seva amplada seria d'uns 0,56-0,60 metres, tot i que presenta, en algun punt de la seva meitat de ponent, un engruiximent producte d'una fractura que hauria provocat un desplaçament de les filades superiors del full de migdia del mur. Una particularitat d'aquest mur, és que en el seu extrem de ponent apareix sobtadament arranat fins practicament la cota del paviment 4008.

La tècnica constructiva emprada és la de dos fulls externs fets amb còdols i amb un reble interior de còdols més petits, fragments de tegulae i, sobretot, molt morter de calç.

A nivell de relacions estratigràfiques, el mur 1020 s'entrega al mur 1017 i se li entreguen el mur 1019 i el paviment 4008.

U.E. 4003. Retall de sitja situada a la meitat sud-oest de l'habitació on s'ha excavat. Estava farcit per l'estrat 4004. La sitja presenta una forma circular, en planta, amb una llargada màxima d'1,26 metres. Les parets de la sitja apareixen inclinades fins a tocar el fons. El fons coincideix amb el paviment 4008.

U.E. 4005. Retall de sitja situat al sud-est de la sitja 4003. Farcit pels estrats 4006 i 4007. La sitja 4005 presentava una forma circular, en planta, amb un diàmetre màxim de 0,96 metres. Les parets de la sitja s'anaven obrint lleugerament fins a trobar-se de cop amb el fons pla que coincidiria amb el paviment 4008.

U.E. 4008. Paviment de signinum que cobria la totalitat de l'espai excavat entre els murs 1017, 1018 i 1020. A tocar de les parets presentava un resalt en mitja canya. La seva conservació és excepcionalment bona, tret de tres forats aïllats i una petita esquerda a tocar de l'angle format pels murs 1017 i 1020. Es trobava cobert pels estrats 4010, 4004 i 4007.

U.E. 1059. Mur orientat en sentit nord-sud, format per pedres i còdols de

mida petita i mitjana tan sols desbastats de forma poc acurada. El mur no es trobava lligat amb morter de calç i entre les seves pedres tan sols hi havia sorres que dubtosament podrien haver relligat gaire les pedres. És per això que ens inclinem a pensar que el mur es va fer amb la tècnica de pedra seca i que les sorres provenen de l'estrat sorrenc en què es fonamentà el mur **(U.E. 6000)**. La tècnica constructiva d'aquest mur és la de dos fulls exteriors formats per pedres de mida mitjana i un reble interior de pedres més petites i disposades de forma aparentment més anàrquica. El mur 1059 s'ha pogut documentar en una llargada màxima de 5,56 metres, tot i que pel seu extrem sud es posava dins un perfil, pel qual el mur es deu conservar en una llargada superior a la descrita. La seva amplada varia entre els 0,76 i els 0,86 metres.

Pel que fa a relacions estratigràfiques, el mur es troba imbricat amb el mur 1060 i l'angle que els uneix presenta (per la part interior dels murs) forma de xamfrà. La construcció del mur 1059 hauria tallat l'estrat 6000 i, parcialment, 6001.

U.E. 1060. Mur orientat en sentit est-oest, format per pedres i còdols de mida petita i mitjana tan sols desbastats de forma poc acurada. Igual que en 1059, el mur 1060 no es trobava lligat amb morter de calç i entre les seves pedres tan sols hi havia sorres que dubtosament podrien haver relligat gaire les pedres. És per això que ens inclinem a pensar que el mur es va fer amb la tècnica de pedra seca i que les sorres provenen de l'estrat sorrenc en què es fonamentà el mur (U.E. 6000).

La tècnica constructiva d'aquest mur és la de dos fulls exteriors formats per pedres de mida mitjana i un reble interior de pedres més petites i disposades de forma aparentment més anàrquica. El mur 1060 s'ha pogut documentar en una llargada màxima de 4,7 metres, tot i que pel seu extrem de llevant es posava dins un perfil, pel qual el mur es deu conservar en una llargada superior a la descrita. La seva amplada varia entre els 0,80 i els 0,88 metres.

Pel que fa a relacions estratigràfiques, el mur es troba imbricat amb el mur 1059 i l'angle que els uneix presenta (per la part interior dels murs) forma de xamfrà. La construcció del mur 1060 hauria tallat l'estrat 6000 i, parcialment, 6001.

8. CONCLUSIONS

Les tasques arqueològiques a què fa referència aquesta memòria corresponen al seguiment de les obres d'execució de la rotonda sobre la carretera GIV-6424 en el terme municipal de Flaçà (Gironès).

El control arqueològic ha estat motivat per la presència del jaciment anomenat Horts de la Colònia, sobre el qual s'està executant l'obra de la rotonda esmentada.

Les tasques arqueològiques dutes a terme dins l'acció preventiva que suposa el control es poden dividir en els 3 apartats que han estat desenvolupats en el punt 6 de la present memòria.

Aquestes tasques estan relacionades, bàsicament, amb el control dels moviments de terra que poguessin afectar al jaciment (des de les tasques de desbrossament a l'excavació de rases de servei) i, també, amb la documentació del cobriment del jaciment previ a l'aportació de terres necessària per a la construcció de la nova rotonda.

El control arqueològic dels treballs efectuats fins al moment permet constatar que les tasques descrites en el punt 6 d'aquesta memòria no han suposat l'afectació d'estrats ni d'estructures arqueològiques.

Girona, octubre 2015

9. BIBLIOGRAFIA

- MONTALBAN, C., FUERTES, M., LLINÀS, J., MERINO, J. 2011, Els orígens romans de Flaçà, *Gavarres* 19, Cassà de la Selva, 96-97.
- NOLLA, J.M., CASAS, J. *Carta arqueològica de les comarques de Girona*, Centre d'Investigacions Arqueològiques, Girona, 1984.
- PUNSETI, D., *Flaçà*, Els pobles del Gironès, Ajuntament de Flaçà, 2003.